

נאמר של נייר

..כי בימים ההם אין מלך ואיש הישר בעיניו יעשה

★ רדידות תיאטרון בספר שיטחי ★ צ'ה גווארה בספר

לימוד ★ חיים נחמן ביאליק לא אמר את המישפט ההוא

מחמודפס

תהום רבה

מקובל בתרבות המערבית לפרסם בסדרות מיוחדות מחזות שהועלו על קרשי הבמה. ובעיקר מחזות שערכם הוא כזה, שהם יועלו שוב ושוב. למרות שהמחזה מי תהום, פרי עטו של הילל מיטלפונקט, נטול לחלוטין מעלה כלשהי, שתיבא להעלותו שוב על קרשי הבמה העברית ראה אור באחרונה במתכונת של סיפורן שטוח ודק, המעיד על עולמו התיאטרוני והלשוני של מחברו.

מחזהו של מיטלפונקט הוא בבחינת חלום-רטוב של כל מנהל תיאטרון לאומי, ובעיקר של מנהל תיאטרון לאומי בישראל. הוא עוסק בדמויות משוליה-החיים, בתערובת של עילגות מארקסיסטיות, מחקה את הריאליזם הברזילאי, מבלי להיות ריאליזם ישראלי, ובחוסר כישרון, העי לאת מחזה שכזה עלידי תיאטרון לאומי, כמו רושמת על כרטיס הביקור שלו: אנחנו מתמודדים עם בעיות חברה, גם למרוקאים יש חלק ונחלה בבניין האקדמי ואריון של הבימה.

* הילל מיטלפונקט — מי תהום: מחזה בשתי מערכות, בהוצאת ספריית שרגא פרידמן וספרי סימן קריאה; 78 עמודים (כריכה רכה).

** ערכים דומים הביאו בימים אלה להעלאת מלך מרוקאי בתיאטרון הבימה, בעזרת במאי אשכנזי, תיאטרון כנ"ל ומי עט כל האחרים.

כאשר מחזאי מסתכן בפירסום מחזהו, בלא העוויות פנים של ניסים עזיקרי, ומבלי האשכנזיות המופרזת של רפאל קלצ'קין, ששיחקו במי תהום על הבמה, הרי שהוא יוצא להתמודד בזירה בה ניב חנת לשונה, לשונם השונה של משתתפי המחזה. ודומה שלמעט תפקיד האב (קלצ'קין), הרי כל הלשונות במי תהום כמו שרות את המיזמור שהיה בכוחו למנוע את המבול על מיגדל בבל. במילים אחרות: כל הלשונות במחזה מתנבאות בלי שון אחת, והיא פגומה. ניסיונות סלנג כמו: "את האבא שלו אני יחתוך, מי שרק יגע כך... ואם אני רוצה ללכת כי נישבר לי הוויין מהפרצוף שלך? ...! הו-דיינה עם הערבי, מרופ... אני לא אבא שלך, לא כלום אתך..." ועוד כנה וכהנה, עשויים לעורר מחשבה מגונה אצל הקורא, החרוץ והמתאמץ, שמיטלפונקט כתב את מחזהו ה"סוציאלי" בעזרת מילון הסלנג של נתיבה בן-יהודה ודן בן-אמון.

מעבר למעלות אותן מגיית עד כה, הרי שמעלת הספר השיטחי הזה היא בתגלית הלא-מרעשה, שלמחזאי הלל מיטלפונקט אין בשורה, ומילות המשתתפים במחזהו שטות לכל עבר מעל מי תהום רבה. מחזה סוציאלי שאינו הולך עד הסוף משול לחיזור המסתיים בפתח הדלת, וזו כנראה מעלתו של המחזה והסיבה שהביאה להעלאתו על קרשי התיאטרון הלאומי. המחזה אינו מאיים, אינו מהמם, אינו חושף מי יודע מה, אינו מגיע לרמתה של תתיכתבה בטלוויזיה בנושא סוציאלי. ולכן אין בכך חן של מחזה זה לקומם משהו כנגד משהו.

מיטלפונקט הנ"ל, כמסתבר מתוך הרשום במחזהו, תפס טרמפ על נושא מהקשים שבחברה הישראלית. וכמסתבר מתוך הגור

סח והיעדר המורכבות של המחזה, זהו עוד תוצר של שומן החזירים התרבותי, שמילא את זפק התרבות הישראלית בחי קופה שבין מילחמת ששת-הימים ומילחמת יום-הכיפורים.

הילל מיטלפונקט
אין בשורה

תרגום

התבוסה המהוללת

כנראה שסאטירות מעולות מחזיקות מעמד יותר מאשר המישטרים שאותן סאטיר רות מנסות להפיל. ראייה נוספת להנחה זו, אלה הרפתקאות החייל האמין שוויק מאת ירוסלב האשק, שראה בימים אלה אור בתרגום מלא לעברית. הרפתקאות יוזף שוויק מפראג, בצבא הקיסר ה-אוסטרי ירוסלם הודו, מהווים את התיאור המעולה ביותר של הגיוון החברתי שהביא לגפילת הקיסרות האוסטרו-הונגרית. תיאור ציני זה מביא מיפוי מדהים של חלק ממהלכי המלחמה העולמית, באמצעות מה שהתרחש בערים הגדולות ועד למיני-כפרי רחוקים הקיסרות הגוססת.

אחרי ניסיונות נפל רבים שנעשו בעבר, להביא את שוויק בנוסח עיברי לקורא, כאר שר הנוראי שבניסיונות אלה זו מהדורה מסודרת ומחרידה שראתה אור בתירגומו של אחד החיים אמיר, הרי שמהדורה זו היא בבחינת פנינת-ספרות מתורגמת לעברית; החל מה"יבנה, הרגו לנו את הפרדינאנד" שבמוד 11, וכלה ב"אנחנו, הממונה על המחוז ואני, היינו אנשים תמיד: 'אהבת המולדת, מסיירות לתפקיד,

* ירוסלב האשק — החייל האמין שוויק; עברית: רות בונדי בעזרת חיים איוק; שני כרכים: הוצאת זמורה ביתן מודן, 672 עמודים, כולל אחרית דבר. (כריכה רכה).

** ירוסלב האשק — החייל האמין שוויק; עברית: חיים אמיר; הוצאת לדורי.

שליטה עצמית, אלה כלי הנשק האמיתיים במלחמה. אני נזכר בכך במיוחד היום, כשצבאותינו קרובים לעבור את הגבול..."

שבועמו 662.

ירוסלב האשק, המחבר, הוא בבחינת תופעה יוצאת-דופן בין סופרי המאה ה-20 עשרים. איש ברוך עט, שהיה לכוד בין שתי תשוקות כבדות — כתיבה ונוודות. בשנת 1921 כתב האשק אוטוביוגרפיה, בה תיאר את ראשית דרכו, בנוסח הזה: "בשהייתי בן שנה לא היה בכל פראג חתול שאת עיניו לא ניקרתי ואת זנבו לא קיצצתי. כשיצאתי למייל עם אומנותי, השתמטו מפני כל הכלבים. לא זמן רב המשיכה אומנותי להוציאני למייל, כי בהגיעי לגיל שמונה-עשר הודש, לקחתיה אל קרקטיין-הצבא שבכניס קארל ומכרר תיה תמויות שתי חפיות טבק. היא אף פעם לא התגברה על הכרעה והשליכה עצמה מתחת לרכבת נוסעים... כתוצאה מכך ירדה הרכבת מן הפסים, ושמונה-עשר מנוסעים נהרגו ושנים-עשר ניסעו קשה..."

מגלה הכשרונות מאכס ברוך כתב על האשק כי הוא "השיג מה שמאות סופרים שואפים כל חייהם להשיג ואינם משיגים; הוא ייצר דמות, שהוא בעת וכעונה אחת גם יחיד וגם טיפוס". האשק

ירוסלב האשק

מקולל ומנודה מחמת מיאוס

לא היה רק מחברו של החייל האמין שוויק, אלא תערובת מטרפת לחלוטין של טיפוס שהיה בתקופות שונות של חייו: אנארכיסט, קומוניסט, אלכוהוליסט, סחטן, נצלן, ביגאמיסט, שקרן, מחר-חר ריב. כשפנה אליו נכה ואמר לו כי גיבורו שוויק הוא דמות נאה, התפרץ לעברו האשק השיכור בצווחה: "לא, שוויק אינך גיבור הוא!" והתחיל מכה את נכה-המלחמה, תוך שהוא שואג: "סבור אתה, שכולם צריכים לקבל את דעתך, רק בגלל שגידעה לך הרגל..."

האשק היה סופר מצליח, ואף בינות לעמודי שוויק הוא מעיר בהתמדה הערות כנגד משורר זה או משורר אחר, תוך שהוא מתחשבן במילים עם החיים. הוא ייצר עיסה שיש בה מהשירה של רילקה, מעדנתה, מהנאיביות הצ'כית, מהעורמה של חנווני, מהפלוסופיה של ייצר-קיום ושל מרכיבים שיצרו את חלל מיצירות-המופת של הספרות העולמית.

למכור חוברות "שוויק" ברחוב. האשק גדל והתפתח באותה עיר שבה התפתח וגדל פרנץ קפקא. האמת היא שהאשק וקפקא נולדו באותה שנה (1883)

בארגמן

— כי בימים ההם אין מלך ואיש הישר בעיניו יעשה.

ואיש ואיש — ישלם בדמיו.
ואיש ואיש — יספה על אחיו.
ואיש ואיש: לדרך פעמיו — והולם גבורים על פי אבדן.
ואיש ואיש ירפד בעצמיו
אם הדרך העולה בארגמן.

★ ★

אתה ראשון — ככלב המומת.
אתה ראשון — בדרך האחת:
הדרך על במוטיו — לבדו
החוצב לו קבר בידו.
אתה ראשון לשפך הדמים
אתה ראשון לראשית הימים
— כי בימים ההם אין מלך
ואיש הישר בדמיו יעשה.

ואיש ואיש יכתב בדמיו
ואיש ואיש יאסף אל עמיו
ואיש ואיש — והולם פעמיו
שופר בגבורים על פי אבדן.
ואיש ואיש יצבע בשחור דמיו
סות הדגל בתכולו ארגמן.

"כי בימים ההם אין מלך / ואיש הישר בעיניו יעשה" מצב זה הביא את המשורר הכנעני יונתן רטוש לחבר את שירו "בארגמן" לאחר רצח מפקד הח"י, "יאיר" שטרן. דומה, שבימים אלה של התפוררות השלטון, מקבל שירו הוותיק של רטוש משגה חיים.